

ČASOPIS ZA KULTURU HRVATSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA
IZDAJE HRVATSKO FILOLOŠKO DRUŠTVO
GOD. 48., BR. 1, 1 – 40, ZAGREB, VELJAČA 2001.

ČETIRI STOLJEĆA OD POČETKA VISOKOŠKOLSKE NASTAVE HRVATSKOGA JEZIKA

Vladimir Horvat

Uvod

Do nedavno nije se točno znalo kada je u Hrvatskoj počela visokoškolska nastava hrvatskoga jezika. Dok se “materinski jezik” učio u obitelji, nastava književnog jezika započinjala je osnutkom samostanskih i katedralnih škola.¹ One su često prerastale u više i visoke bogoslovne škole.² Premda je školska nastava bila na latinskome, hrvatski jezik bio je nužno potreban barem kao pomoćni predmet. Samostalan predmet postaje tek u 19. stoljeću. – U Rimu je znatno prije sazrela potreba da se budući misionari pripremaju za svoje poslanje učenjem jezika, pa je na glavnom crkvenom sveučilištu koje se zvalo Rimski kolegij (danas Gregoriana) osnovana u prosincu 1599. Akademija hrvatskoga jezika i povjerena Bartolu Kašiću da poučava i napiše gramatiku.

1 Franjo Šanjek, *Kršćanstvo na hrvatskom prostoru*, drugo prerađeno i dopunjeno izdanje, KS, Zagreb, 1996. Poglavlje *Crkva i školstvo*, str. 158. – 164.

2 Stjepan Krasić, *Generalno učilište Dominikanskog reda u Zadru ili “Universitas Jadertina” 1396. – 1807.*, Filozofski fakultet, Zadar, 1996. uvodna poglavlja, str. 41. – 65.

Zagrebački kolegij 1606. – akademija 1662. – sveučilište 1669.

U isusovačkom Zagrebačkom kolegiju – danas neutemeljeno nazvanom “Klovićevi dvori” – počeo je svečano filozofski studij godine 1662. Tada je pater Stjepan Glavač – filozof, slikar i 1673. prvi hrvatski kartograf – počeo predavati filozofiju.³ To je bio osnutak isusovačke akademije, koja je 1669. prerasla u sveučilište u Zagrebu. Visokoškolska nastava održavana je na latinskome, koji se, kao i hrvatski jezik, dobro naučio u isusovačkoj gimnaziji, pa se ti jezici nisu poučavali kao predmet u sklopu studija. Njihovo solidno znanje dokazivali su đaci i studenti izvođenjem kazališnih komada na latinskome, a naročito korizmenim prikazivanjem pasionskih scena na hrvatskome.⁴

Matija Smodek – volonterska visokoškolska nastava 1832.

Milan Moguš, istražujući početke visokoškolske nastave hrvatskoga jezika, piše: “U prvim desetljećima 19. stoljeća Zagrebačka je akademija imala dva fakulteta: pravni i filozofski (jer je teologija još od 1784. godine reformom Josipa II. bila odvojena od Akademije i prenesena u ondašnje sjemenište). I upravo je tu napravljen prvi prodor nastojanjem da se predavanja iz *horvatskoga jezika* (tj. kajkavske književne stilizacije) uvedu u nastavu i te visokoškolske ustanove.”⁵

Moram priznati da navedeni tekst nije dovoljno jasan. Zbog prve zgrade nije jasno odnosi li se nastavak poslije zgrade na tekst ispred zgrade, tj. na pravni i filozofski fakultet, ili na tekst u zgradi, tj. na teologiju koja je bila prenesena u sjemenište. Prema onome što znadem o bogosloviji, sklon sam drugom rješenju. Međutim, kad se nastavi čitati Mogušev tekst, vidi se da on tekst poslije zgrade povezuje s tekstem ispred zgrade. To je očito tek iz onoga što pripovijeda u nastavku o profesoru prava Matiji Smodeku.⁶ Smodek je “1832. godine postao suplentom na ondašnjem najvišem učilištu u Hrvatskoj, tj. u zagrebačkoj Kraljevskoj akademiji znanosti (*Regia scientiarum academia*).

3 Miroslav Vanino, *Isusovci i hrvatski narod*, knjiga I., FTI, Zagreb, 1969. – Zagrebački kolegij, str. 145. – 146.

4 Franjo Fancev, Iz daleke prošlosti hrvatskih gimnazija – 1. Hrvatske predstave u zagrebačkom gimnazijskom teatru – Njegova karlovačka gostovanja. *Nastavni vjesnik* 1931. – 32., str. 1. – 9.; Miroslav Vanino, Zagrebački kolegij – Školsko kazalište, *Isusovci i hrvatski narod*, o. c., str. 261. – 288.

5 Milan Moguš, O početku visokoškolske nastave hrvatskoga jezika, *Jezik*, god. 43., br. 4, Zagreb, travanj 1996., str. 123.

6 “Rodio se 4. siječnja 1808. u Novcima kod Maruševca blizu Varaždina; umro 22. rujna 1881. u Bjelovaru.” Isto, str. 125., bilješka 8.

Tada mu je, naime, odobreno da – osim ‘svojih’ pravnih predmeta – može bez novčane nagrade predavati ‘materinski jezik’ kao neobvezatni predmet za one slušače Akademije koji to žele.”⁷

Njegovo nastupno predavanje je sačuvano. “Pohranjeno je i čuva se zajedno s još nekoliko Smodekovih govora kao rukopis u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu.”⁸

Ali, na žalost, nije sačuvan nikakav trag programa ili sadržaja njegovih predavanja o hrvatskoj kajkavskoj gramatici, koju je sam morao sastavljati. Tek od 1836. slijedio je Babukićevu *Osnovu slovnice*, koja je izlazila u *Danici ilirskoj*. “Tada i Matija Smodek prihvaća Babukićev nauk o jeziku i grafiji, a to znači određeni zaokret prema tronarječnim književnim stilizacijama hrvatskoga jezika.”⁹

Taj Smodekov početak visokoškolske nastave hrvatskoga jezika 1832. ipak je bio *volonterski*. Sve je bilo utemeljeno samo na dobroj volji i profesora Smodeka, i onih koji su mu odobrili da on, plaćeni profesor prava, besplatno poučava hrvatski, i studenata koji su željeli slušati njegova predavanja kroz četrnaest godina, do 1846.

Bogoslovsko sjemenište – Zbor duhovne mladeži 1836.

U bogoslovskom sjemeništu nacionalna svijest i briga za hrvatski jezik bila je toliko razvijena da je 1836. bilo osnovano rodoljubno i prosvjetno društvo *Zbor duhovne mladeži (zagrebačke)*, i tu se poučavao hrvatski jezik po Babukićevoj *Slovnici*, proučavala se nacionalna povijest i izdavala poučna i duhovna djela.¹⁰ Ljudevit Gaj bio je oduševljen rodoljubnim djelovanjem zagrebačkih bogoslova, pa je izjavljivao: “Ovi će sačuvati narodnost našu!”¹¹

Sveučilište Franje Josipa I. u Zagrebu 1874.

Službeni položaj dobiva visokoškolska nastava hrvatskoga jezika tek osnutkom Sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu 1874., na kojem je bila osnovana katedra za slavensku filologiju. Iz nje se 1875. službeno izdvojila zasebna katedra za hrvatski jezik i književnost, a prvi profesor bio je Armin Pavić.¹²

7 Isto, str. 123.

8 Isto. Tekst završava bilješkom 7 u kojoj stoji: Signatura R 6144.

9 Isto.

10 Mijo Korade, *Zbor duhovne mladeži, Hrvatski leksikon*, II. svezak, Zagreb, 1997., str. 703.

11 Vladimir Horvat, *Crkva u Hrvatskom narodnom preporodu, Glas koncila*, Zagreb, 1986., str. 103.

12 *Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu*, monografija, Zagreb, 1998., str. 13.

Visokoškolska nastava hrvatskoga jezika u Rimu – priprava

U Rimu su se stvari razvijale znatno prije i brže, pa je visokoškolska nastava hrvatskog jezika započela već u prosincu 1599. osnutkom Akademije hrvatskoga jezika u Rimskom kolegiju. To nam jamče jasni dokumenti o povijesnim zbivanjima priprave i ostvarenja Akademije.

Priprava je vezana uz tri osobe, a to su: Faust Vrančić, isusovac Alfonso Carrillo i Bartol Kašić. Ostvarenje Akademije hrvatskoga jezika s visokoškolskom nastavom vezano je uz papu Klementa VIII. i oca generala Acquavivu, vrhovnog poglavara isusovaca, te uz provedenu anketu i Rimski kolegij 1599.

Faust Vrančić i Alfonso Carrillo

Učeni Faust Vrančić (Šibenik, 1551. – Venecija, 1617.) postao je 1598. biskup u Čanadu, pa je upravljao Banatom i Transilvanijom. Objavio je knjige: *Život nekoliko izabranih divic, Logica nova, Ethica christiana, Machinae novae (Novi strojevi)*. Ovdje nas posebno zanima njegov petojezični rječnik *Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum, Latinae, Italicae, Germanicae, Dalmati/c/ae, et Ungaricae* (Venetiis, 1595.). Svoj rječnik posvetio je Vrančić glasovitom španjolskom isusovcu Alfonsu Carrillu. Odmah poslije naslovnice dolazi posveta: *ADMODUM REVERENDO VIRO D. ALFONSO CARRILLO* kojom svoj petojezični rječnik posvećuje isusovcu Alfonsu Carrillu, jer na njegov poticaj objavljuje djelo koje je sastavio prije mnogo godina. S tiskanom petojezičnim rječnikom Vrančić je otišao u Rim. Posjetio je isusovačkoga oca generala, poklonio mu je svoj rječnik i zamolio ga je da ga primi u novicijat. Vrančićeva posveta rječnika Carrillu nas iznenađuje, pa traži tumačenje.

Španjolski isusovac Alfonso Carrillo (Alcalá de Henares, 1553. – Rim, 1618.), bio je vrlo sposoban, pa je bio profesor teologije u Parizu (1584.) i Beču (1587. i 1589. – 1591.). Zatim je imenovan superiorom u Transilvaniji i tamo je djelovao do 1599. Tamošnje njegovo djelovanje prikazao je László Szilas u knjizi *Der Jesuit Alfonso Carrillo in Siebenbürgen 1591–1599* (Isusovac Alfonso Carrillo u Transilvaniji 1591. – 1599.).¹³ Vrančić i Carrillo upoznali su se i sprijateljili kad su se našli u isto vrijeme u Transilvaniji, s istom zajedničkom brigom za dobro vjernika. Obojica su zapravo pomogla da se u Rimu osnuje krajem 1599. Akademija hrvatskoga jezika. Carrillo je to činio izravno.

13 László Szilas, *Der Jesuit Alfonso Carrillo in Siebenbürgen 1591–1599*, Institutum Historicum S. I., Roma, 1966.

Budući da su Slaveni postali značajan čimbenik u svjetskoj i crkvenoj politici, godine 1599. po želji pape Klementa VIII. isusovački general Claudio Acquaviva naredio je rektorima kolegija da provedu anketu treba li uvesti da se u kolegijima uči jedan slavenski jezik i, ako treba, koji bi to imao biti. Carrillo je školske godine 1599./1600. bio rektor kolegija u slovačkom gradu Šal'a nad Vláhom (lat. Sellia, mađ. Vágsellye). Po želji isusovačkoga generala i Carrillo je proveo anketu koji slavenski jezik uvesti u kolegije? Odgovor je bio – hrvatski!

U Carrillovoj korespondenciji¹⁴ objavljena je Vrančićeva posveta Carrillo, preuzeta iz Rječnika.¹⁵ U još dva pisma spominje se Faust Vrančić. Prvo piše Carrillo 15. V. 1600. generalu Acquavivi,¹⁶ a drugo je generalov odgovor.¹⁷ Iz toga vremena imamo vrlo zanimljivo opširno pismo koje je Carrillo 27. IX. 1599. uputio pater Theofil Kristek – Crysteccus SI (1561. – 1622.).¹⁸ Kao odgovor na pitanje koji bi od slavenskih jezika bilo najbolje poučavati u isusovačkim kolegijima, on odgovara – hrvatski: “Sic igitur existimo eam esse Croaticam.”¹⁹ Carrillo je taj odgovor kao i ostale, koje je dobio, poslao patru generalu u Rim s popratnim pismom u kojem ističe: “Nikad nisam zaboravio *seminar ilirskog jezika*. S ovim pismom šaljem Vašoj Velečasnosti sve pismene odgovore koje sam o ovoj stvari pribavio. Savjetovao sam se s mnogim stručnjacima, i vidim da je *hrvatski jezik prikladniji od ostalih* govora da se pomaže narodima Istoka. Hrvati su brojniji u ovoj provinciji, nego u ostalima.” Na kraju spominje da dodaje popis knjiga korisnih za ilirski seminar.²⁰

Zanimljivo je uočiti da Carrillo spominje *seminar hrvatskoga jezika*, što bi značilo veću službenost i obvezu. Sve je to ipak pomoglo da je u Rimskom kolegiju osnovana Akademija hrvatskoga jezika.

---

14 Endre Veress, *Epistolae et Acta P. Alfonsi Carrilli S. J. (1591–1618)*. Na mađarskom naslov glasi: Carrillo Alfonz jezuita-nya levelezése és iratai (1591–1618), izdavač Magyar tudományos akadémia, Budapest, I (1906.); II (1943.).

15 Spomenuta posveta nalazi se u Veress, I, 164. – 165.

16 Veress, II, str. 324. – 326.

17 Isto, str. 329. – 334.

18 Ladislaus Lukács, *Catalogi... Austriae S. I. I (1551–1600)*, p. 651 donosi njegovo prezime napisano Cristeccus, rođen je oko 1561. u poljskom mjestu Biecz, kao isusovac bio je poglavar i rektor kolegija, umro je 1622.

19 Veress, II, str. 227. – 281.

20 “5. Seminarii linguae illyricae nunquam fui oblitus. Cum istis mitto nunc V. ae P., quae curavi de hac re scribi. Plures peritos consului; et video, linguam croaticam esse aptiorem caeteris dialectis ad iuvandas nationes Orientis. Croatae plures in hac provincia, quam in alia invenientur. Libri, ubi reperiantur, annotatur literis, quas his inclusi.” *Monumenta antiquae Hungariae IV (1593–1600)*, Edidit Ladislaus Lukács S. I., Institutum historicum Societatis Iesu, Romae, 1987., str. 427.

Bartol Kašić

Kad je Faust Vrančić posjetio isusovačkoga generala, poklonio mu je svoj rječnik i zamolio da ga primi u novicijat. Pater general je doznao da Fausta Vrančića predviđaju za biskupa u Čanadu – što je i ostvareno 1598. – pa ga zato nije primio u novicijat. A u novicijatu je u to vrijeme bio mladi Bartol Kašić (Pag, 15. VIII. 1575. – Rim, 28. XII. 1650.) koji se jezikoslovljem počeo baviti samostalno, pa je već prije novicijata napisao *Libretto di frasi* (konverzacijski priručnik) i donio ga sa sobom u novicijat 14. VIII. 1595. To je u popisu njegovih stvari tajnik učitelja novaka posebno naznačio, pa su ga poglavari uočili kao sposobnog jezikoslovca. Stoga je očito da je Kašić dobio od patra generala Vrančićev rječnik. Kao sposoban i marljiv jezikoslovac Kašić se dao na posao. Na temelju Vrančićeva *Dictionara* abecedno je poredao hrvatske riječi iz stupca “Dalmati[c]ae” i dodao 700 novih riječi, i na taj način sastavio je prvi *hrvatsko-talijanski rječnik*, najkasnije do 1599. Te je godine provedena anketa koji slavenski jezik uvesti u isusovačke kolegije. Nas Hrvate ugodno iznenađuje odgovor većine isusovačkih profesora, da to bude *hrvatski*.

Možda je na takav odgovor utjecao kardinal Stanislav Hosius (1504. – 1579.) koji je bio vrlo utjecajan poljski prelat, te uživao veliki ugled širom svijeta. Isticao se na Tridentskom saboru, i sudjelovao u raspravama o upotrebi latinskog ili narodnog jezika u liturgiji. U raspravi o služenju mise na narodnom jeziku – *De Sacro Vernaculo legendo* – Hosius piše da je hrvatski jezik mnogo elegantniji od poljskoga, i stoga, ako bi trebalo molitve i sveta čitanja prevoditi na narodni govor, treba ih prevesti na taj (hrvatski) jezik, koji je elegantniji od drugih, a iz kojega i poljski vodi podrijetlo.²¹

Ratio studiorum, isusovački školski sustav i Akademija hrvatskoga jezika 1599.

Na međunarodnom simpoziju na Papinskom sveučilištu Gregoriana 14. XII. 1999. – gdje se svečano proslavio završetak Godine Bartola Kašića – profesor Mario Fois održao je referat *Akademija hrvatskoga jezika u didaktičkoj strukturi Rimskoga kolegija i u apostolskoj ignacijanskoj strategiji*.²² Naglasio je zanimljivu činjenicu da je 1599. objavljena konačna, treća verzija načela isu-

21 “Slavorum aut Dalmatarum linguam esse multo elegantiozem, quam sit nostra, ita ut si precesiones, aut sacras lectiones in vernaculam transferri linguam oporteret, in eam potissimum transferrendae sint, a qua nostra duxit originem, quae praestat etiam coeteris elegantia.” *De Sacro Vernaculo legendo*, Venetii, 1573., f. 311r.

22 Mario Fois, *L' accademia illirica nella struttura didattica del Collegio Romano e nella strategia apostolica Ignaziana*.

sovačkog školskog sustava *Ratio studiorum*,²³ koji preporučuje osnivanje akademije za jezike. Stoga nam je posve jasno, naglasio je Mario Fois, da novoosnovana Akademija hrvatskoga jezika posve ulazi u sustav visokoškolske nastave sveučilišta Rimski kolegij (Gregoriana).

Na temelju rezultata provedene ankete pater general osnovao je – po želji pape Klementa VIII. – u prosincu 1599. Akademiju hrvatskoga jezika u Rimskom kolegiju, tadašnjem najvišem crkvenom sveučilištu koje se danas zove Papinsko sveučilište Gregoriana. Vođenje Akademije povjerio je Bartolu Kašiću, za kojega je znao da ima sastavljen hrvatsko-talijanski rječnik i konverzacijski priručnik, pa je nastava u Akademiji mogla početi. I Vrančić i Carrillo pomogli su, svaki na svoj način, da se to ostvari. Bez Carrillova poticaja ne bismo imali tiskani Vrančićev rječnik, a bez njega ne bismo, barem ne tako brzo, imali Kašićev rječnik.

Bartol Kašić plodonosno se poslužio Vrančićevim rječnikom, sastavljajući svoj hrvatsko-talijanski rječnik, koji nam je sačuvan u jako oštećenom rukopisu, bez naslova i imena autora. Tek 1990., nakon što sam – konvergencijom indicija²⁴ dokazao Kašićevo autorstvo, objavio sam Kašićev hrvatsko-talijanski rječnik s konverzacijskim priručnikom.²⁵ U opširnom predgovoru iznosim i sličnosti i razlike između Vrančićeva i Kašićeva rječnika. Ali i Vrančić i Kašić kao utemeljitelji hrvatske leksikografije očekuju još mnoge istraživače.

Tada je pater general zapovijedio Kašiću da napiše još i prvu hrvatsku gramatiku. Za Kašića je slijedilo vrijeme poučavanja hrvatskoga, kao i promi-

---

23 Ladislaus Lukács, *Monumenta Paedagogica Societatis Iesu*, V, Institutum historicum SJ, Roma, 1986.

24 Rukopis toga rječnika čuva se u Knjižnici Male braće u Dubrovniku sa signaturom RKP 194, ali sa žigom Collegii Rhagusini SI, što jasno pokazuje da je bio vlasništvo Dubrovačkog isusovačkog kolegija. Nedostaje mu naslovnica i prva stranica sa slovom A, i nigdje nema imena autora. Budući da je Kašić molio 1634. prepisivača za svoj gotov rječnik (il Dittionario), a Pavo Mitrović je već 1909. iznio hipotezu da bi taj rječnik mogao biti Kašićev, zaželio je da to netko dokaže. Ja se dadoh na dokazivanje istražujući sve moguće indicije, kao što su starost papira pomoću vodenih znakova, grafološka ekspertiza, leksička analiza, grafijski sistem i akcenatski sistem. Sve su te indicije hipotetskom sigurnošću konvergirale prema Kašiću kao autoru. – “Svaka *hipotetska sigurnost* temelji se na konvergentnosti mnogih za sebe samo vjerojatnih razloga, koji su ipak toliko jaki da nam daju *praktičnu sigurnost* koja praktički isključuje protivnost premda je ona teoretski moguća.” Ivan Macan, *Filozofija spoznaje*, FTI, Zagreb, 1997., str. 110.

25 Bartol Kašić, *Hrvatsko-talijanski rječnik (1599) s Konverzacijskim priručnikom (1595) – prvotisak*, prema rukopisu RKP 194 priredio Vladimir Horvat. Kršćanska sadašnjost i Zavod za hrvatski jezik, Zagreb, 1990.

šljanja nad sustavom hrvatskoga jezika, otkrivanja gramatičkih pravila te pisanja gramatike. Počeo ju je sastavljati krajem prosinca 1599., a dovršio i tiskao 1604. s naslovom *Institutiones linguae illyricae*, a to znači da je htio objaviti cjeloviti priručnik za hrvatski jezik s rječnikom, konverzacijskim priručnikom i gramatikom. Ali zbog nedostatka novca mogao je tiskati samo gramatiku. O svemu tome piše on u svojoj autobiografiji:

“No, potkraj prosinca 1599. napusti napor poučavanja [latinske gramatike] jer mu poglavari naredi da za Akademiju hrvatskoga jezika napiše Temeljni priručnik gramatike i osnovne pojmove istoga jezika, pomoću kojih će se studenti Akademije kod kuće u Kolegiju služiti, kako bi lakše naučili taj jezik.

Vrhovni svećenik Klement VIII. razgovarajući s ocem Klaudijem, generalnim predstojnikom Družbe, govorio je o toj Akademiji s velikim zadovoljstvom i pohvalom i veoma preporučio studij hrvatskoga jezika. I tako je Kašić jubilarne godine 1600. nastavio pisanje Temelnog priručnika (slobodan od drugih studija a ozbiljno zadužen samo Akademijom). Djelo je uz velik trud naraslo opsežnije negoli je mislio, i nije se moglo tiskati bez mnogo novca. Stoga je morao izostaviti mnogo toga što nije bilo nužno. [Prema mome istraživanju morao je izostaviti hrvatsko-talijanski rječnik i konverzacijski priručnik, V. H.] Tako je priredio za tisak samo Temeljni priručnik gramatike, napisan latinski, koji je izdao godine 1604. jer je tako htio general reda otac Klaudije.”²⁶

Kašićeva Gramatika, pisana za studente Akademije hrvatskoga jezika²⁷ u Rimskom kolegiju, bjelodani je dokaz da je u Rimu visokoškolska nastava hrvatskoga jezika počela prije četiri stoljeća.

U *Katalogu Rimskog kolegija* jasno su popisani svi studenti na Akademiji hrvatskoga jezika od 1600. do 1604. Bartol Kašić tiskao je gramatiku 1604., i te je godine počeo studij teologije, a njegov suradnik na Akademiji p. Aleksandar Komulović bio je g. 1604. poslan u Dubrovnik. Stoga možemo, a možda i moramo pretpostaviti da je tada prestao držati predavanja iz hrvatskoga. No, Kašić je svoju gramatiku tako dobro napisao da je ona i sama mogla poslužiti studentima koji su željeli učiti hrvatski jezik.

Učenje hrvatskog jezika nije ostalo samo unutar Rimskoga kolegija nego se širilo i drugdje.

26 *Autobiografija Bartola Kašića – Vita Bartholomei Cassii ab ipsomet conscripta*, latinski original za tisak priredio Miroslav Vanino. Građa za povijest književnosti hrvatske, knj. XV, JAZU, Zagreb, 1940., str. 25. – Prijevod je moj, iz pripremane knjige *Životopis Bartola Kašića prema Autobiografiji i građi*.

27 “Ad illyricae linguae Studiosos.” Tako počinje Bartol Kašić predgovor svoje gramatike, fol. A2.

Papa Klement VIII., po čijoj je želji Akademija hrvatskoga jezika bila osnovana, nagovorio je i svog nećaka kardinala Silvestra Aldobrandinija pa je i on naučio hrvatski. To je jasno iz posvete Držičeve *Tirene*:

Prisvijetlomu i pripoštovanomu gospodinu i gospodaru mojemu, gospodinu Silvestru Aldobrandinu, kardinalu cesarovomu.

Zasveda slovinski jezik, prisvitli gospodaru, u velikoj časti i dostojanstvu po sebi nahodi se... budući se ganulo V. P. G. [=Vaše presvijetlo Gospodstvo] po naredbi svetoga otca pape Klementa 8. čestite uspomene, dunda vašega, rečeni jezik primiti, naučiti i njim, kako istijem materinijem, govoriti...

Pisan u Dubrovniku na 20. aprila 1607. / ...

Maroe Vodopija. m. p.²⁸

Čini se da je u Rimskom kolegiju Akademija i učenje hrvatskoga jezika postalo tradicija.

Kad je Baro Bošković (Dubrovnik, 27. IV. 1699. – Recanati, Italija, 5. V. 1770.), Ruđerov stariji brat, došao u Rimski kolegij, pridružio se grupi Dubrovčana (Đ. Matijašević, S. Džamanjić, Đ. Bašić, B. Zuzorić) koji su nje govali ljubav prema hrvatskom jeziku u Accademiji della lingua Slava koja je djelovala barem od 1718. do 1725.²⁹

Na kraju ovog članka dužnost mi je ustvrditi činjenicu da se o Akademiji hrvatskog jezika kod nas jako malo pisalo. Sam Kašić spominje studente hrvatskoga jezika u predgovoru svoje gramatike (A 2), a o osnutku Akademije i o naredbi koju je dobio da napiše gramatiku govori u svojoj već spomenutoj *Autobiografiji* (str. 25.). Oba spomenuta teksta prvi je opširnije komentirao Radoslav Katičić na početku svoje zanimljive studije *Gramatika Bartola Kašića*.³⁰

Na Prvom hrvatskom slavističkom kongresu u Puli 1995. u referatu *Hrvatski jezik u renesansnoj Europi i isusovačka jezikoslovna djelatnost*,³¹ ja sam na četiri mjesta kratko spomenuo osnutak te Akademije ilirskog (hrvatskog) jezika.³² Na Drugom hrvatskom slavističkom kongresu u Osijeku 1999. održah referat *Osnutak Akademije hrvatskoga jezika u Rimskom kolegiju godine 1599.*

28 Marin Držić, *Tirena*, u Mletcijeh 1607., Stari pisci hrvatski, knjiga VII., *Djela Marina Držića*, priredio Milan Rešetar, JAZU, Zagreb, 1930., str. 65. – 66.

29 Miljenko Foretić, Bošković, Baro (Bartol, Bartolomej), HBL, 2, str. 189.

30 Radoslav Katičić, *Gramatika Bartola Kašića*, Rad JAZU, 388, Zagreb, 1981., str. 5. – 7.

31 Vladimir Horvat, *Hrvatski jezik u renesansnoj Europi i isusovačka jezikoslovna djelatnost, Prvi hrvatski slavistički kongres. Zbornik radova*, I, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, 1997., str. 469. – 476.

32 Isto, str. 469. i 475.

bio je službeni i znanstveni početak hrvatskoga jezikoslovlja.³³ Ta toliko važna činjenica za četiristoljetnu povijest hrvatskoga jezikoslovlja konačno u našem školstvu, u našoj znanosti i u našoj javnosti dobiva svoje mjesto.

Tome je pridonijela i Godina Bartola Kašića koju je 1. listopada 1998. proglasio predsjednik saborskog Odbora za naobrazbu, znanost i kulturu, dr. Nedjeljko Mihanović. Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske objavilo je moju brošuru *Bartol Kašić i četiri stoljeća hrvatskoga jezikoslovlja*. Zatim je objavljena monografija *Bartol Kašić – otac hrvatskoga jezikoslovlja* s posebnim poglavljem: *Akademija hrvatskoga jezika u Rimu (1599.)*.³⁴

Osnutak Akademije hrvatskoga jezika u Rimskom kolegiju godine 1599. doista je bio službeni i znanstveni početak hrvatskoga jezikoslovlja, a Kašićeva gramatika, koja je bila napisana i tiskana za tu Akademiju hrvatskoga jezika, tako je temeljito i stručno sastavljena da je služila i svim hrvatskim gramatičarima do sredine 19. stoljeća kao uzor.³⁵

Dakle, plodonosni jezikoslovni utjecaj Akademije na standardizaciju hrvatskoga jezika i – možemo slobodno reći današnjim nazivljem – njezina prvog lektora Bartola Kašića, traje i danas, nakon četiri stoljeća.

Sažetak

Vladimir Horvat, Filozofski fakultet Družbe Isusove, Zagreb
UDK 800.853(091):808.62, znanstveni članak,
primljen 16. 3. 2000., prihvaćen za tisak 27. 3. 2000.

Four Centuries since the Beginning of the Teaching of Croatian at the Academic Level

According to the recently published final version of the Jesuit educational system, Ratio Studiorum, Academia linguae illyricae at the Roman college, then the highest church university (the present-day Gregoriana) was founded in December 1599. The Academy was entrusted to Bartol Kašić, the first teacher or lector, who immediately started teaching Croatian and putting together the first grammar, *Institutiones linguae illyricae*, published in 1604. The Academy and Kašić lay the foundation of the standardization of Croatian and the grammar became a model for later grammarians.

33 Referat sam održao 15. rujna 1999. u prvoj sekciji *Četiri stoljeća hrvatskoga jezikoslovlja: Bartol Kašić i njegovo vrijeme*.

34 Vladimir Horvat, *Bartol Kašić – otac hrvatskoga jezikoslovlja*, Hrvatski studiji – Filozofski fakultet Družbe Isusove u Zagrebu – Hrvatski povijesni institut u Beču, Zagreb, 1999., str. 65. – 69.

35 Usp. Branka Tafra, Kašićevi tragovi u hrvatskoj gramatici, *Jezik*, 47, Zagreb, 1999., str. 43. – 52.